

G. KILIÁNOVÁ – E. KOWALSKÁ – E. KREKOVIČOVÁ (eds.):

My a tí druhí v modernej spoločnosti

Bratislava: Veda 2009, 722 s.

Rozsiahla kolektívna multidisciplinárna monografia *My a tí druhí v modernej spoločnosti* vznikla na základe longitudálnej bádateľskej činnosti autorov Centra excelentnosti SAV *Kolektívne identity v moderných spoločnostiach – región Strednej Európy: procesy konštruovania reprodukcie a transformácie kolektívnych kategórií a identít*, známeho neskôr pod akronymom PROCESY.

Uvedené centrum excelentnosti bolo kreované a konštituované v závere roka 2002 na pôde ústavov SAV. Ako uvádza v tejto súvislosti jedna z editoriek a spoluautorka recenzovanej monografie a zároveň vedúca Centra excelentnosti E. Krekovičová, toto centrum bolo vytvorené „na obdobie štyroch rokov, ako virtuálne výskumné pracovisko, združujúce až 27 vedeckých pracovníkov z viacerých vedných disciplín: etnológov, filozofov, germanistov, historikov, lingvistov, orientalistov, politológov, religionistov, sociológov, sociálnych psychológov z ústavov SAV a z univerzitných pracovísk“ (s. 9). Tento rozsiahly bádateľský tím (medzi autorov monografie patria nasledovní vedeckí pracovníci: V. Bačová, G. Dudeková, A. Findor, R. Holec, I. Kamenec, G. Kiliánová, D. Kováč, E. Kowalská, E. Krekovičová, V. Krupa, T. Lengyelová, P. Macho, A. B. Mann, E. Mannová, S. Ondrejovič, T. Pichler, J. Podoba, T. Podolinská, P. Salner, Š. Šutaj, J. Tancer, M. Zavacká) si ako výskumný problém či predmet bádania zvolil závažnú, v súdobej spoločenskovednej literatúre čoraz frekventovanejšiu problematiku kolektívnych identít v širšom kognitívnom rámci. Ambiciózny cieľ bádateľského tímu CE PROCESY, zachytiť v práci čo najkomplexnejšie multidimenzionálny sociálny fenomén kolektívnych identít, si vyžiadala multi – a interdisciplinárny prístup s použitím rôznorodých výskumných a metodologických prístupov, ktorý do istej miery prispel aj k vytvoreniu určitého stupňa integrácie v monografii zastúpených humanitno-vedných disciplín, reprezentovaných jej jednotlivými autormi. Recenzentmi monografie boli M. Marcelli a S. Miháliková.

Neoddiskutovateľným prínosom práce je skutočnosť, že ide v podstate o prvý úspešný pokus vytvoriť v rámci daných možností čo najkomplexnejší obraz skúmaného fenoménu a pokročiť tak od jeho čiastkových doterajších analýz, obsiahnutých už v skôr publikovaných prácach,¹ k heuristickej syntéze vyššieho typu. Ako výstižne píše vo svojej anotácii k prezentácii monografie, ktorá sa konala 10. septembra 2009 v Seminárnej sále UK v Bratislave, jeden zo spoluautorov monografie J. Podoba: „Publikácia z viacerých uhlov pohľadu na základe rôznych metodologických východísk analyzuje v súčasnosti veľmi aktuálnu, ba až akútnu problematiku konštrukcie a transformácie kolektívnych

---

¹ Ide napríklad, okrem iného o nami recenzované práce: V. Bačová, Z. Kusá (eds.): *Identity v meniacej sa spoločnosti*. Košice 1997; recenzované in: *Filozofia*, 1999, roč. 54, č. 10; T. Pichler: *Národovci a občania*. Bratislava: VEDA 1998; recenzované in: *OS*, 1998, roč. II. č. 12 či *Kolektívne identity v strednej Európe v období moderny*. Zost. M. Csáky – E. Mannová. Bratislava 1999; recenzované in: *Filozofia*, 2001, roč. 56, č. 1 a iné.

identít, interetnických vzťahov, vzťahov majority a minority/minorít, rodových vzťahov, resp. vzťahov rôznych skupín obyvateľstva, ako aj ich miesta a úlohy v sociálnom vývoji modernizujúcej sa slovenskej spoločnosti, ako aj ich využívania či zneužívania v politických zápasoch zložitého a rozporuplného obdobia.“ (Zdroj: [www.sav.sk/aktuality SAV](http://www.sav.sk/aktuality), „Centrum excelentnosti krstilo“, vložené 9. 10. 2009).

Toto modernizačné obdobie trvalo na Slovensku podľa všeobecne akceptovaných odborných názorov viac ako dve storočia a podľa nášho názoru pretrváva podnes, čo zároveň predstavuje časový – historický diapazón, v rozpätí ktorého sa pohyboval bádateľský tím pri sledovaní procesov konštrukcie a metamorfózy kolektívnych identít. Podľa E. Krekovičovej „cieľom autorského kolektívu bolo sledovať procesy vytvárania kolektívnych identít v súvislosti so vznikom a rozvojom moderných spoločností, v ktorých práve procesy skupinovej (a, pravdaže, individuálnej) identifikácie nadobúdali na význame. Z tohto dôvodu sa začiatok vymedzeného časového rámca kryje tiež s počiatkami modernizačných procesov v stredoeurópskom priestore, resp. na Slovensku, v tom čase ako súčasť väčšieho štátoprávneho celku“ (s. 36). Skrátka, analýzy procesov vytvárania a premien „veľkých“ kolektívnych identít sú autormi práce tematizované a selektívne sledované od 18. storočia po dnešok. Je len pochopiteľné, že takýto široký, jednak problémový, ale aj časový záber nie je možné v jednej hocako rozsiahlej práci postihnúť (v práci nenájde napr. problematiku kolektívnych identít súčasných extrémistických skupín, prípadne sociálne patologických skupín, rowdies a pod.). Napriek tomu sa autorom monografie podarilo jednoznačne a významne prispieť k dotváraniu doteraz najucelenejšieho obrazu skúmaného multidimenzionálneho sociálneho fenoménu v našej odbornej literatúre. Práca samotná je skutočne rozsiahla, má 720 strán, z čoho pôvodný vedecký text predstavuje 600 strán a 122 strán je venovaných pomocnému, ale dôležitému, aparátu publikácie (pramene a literatúra, menný a vecný index, anglický súhrn, identifikácia autorov a iné). Uvedených 600 strán vedeckého textu sa vnútorne člení na 6 rozsiahlych kapitol, úvod a záver. V úvode práce dve zo zostavovateľiek monografie G. Kiliánová a E. Krekovičová poskytujú čitateľovi vstupnú analýzu k problému, predkladajú, identifikujú a definujú základné koncepty bádania o identite. Rámcovo tiež vymedzujú oblasť skúmaných problémov: teritoriálnu i časovú. Jadrom monografie je však šesť ťažiskových kapitol. Domnievame sa, že realizovať na tomto mieste akúsi letmú deskripciu či synoptickú obsahovú analýzu týchto kapitol by bolo mimoriadne náročné na rozsah recenzie, a napriek tomu by čitateľ nezískal podrobný obraz o rozsiahlych výsledkoch bádania. Ten môže získať len po preštudovaní monografie, čo potenciálnemu záujemcovi odporúčame. Napriek tomu v záujme rámcovej orientácie uvádzame aspoň názvy kapitol monografie.

Prvá kapitola monografie, ktorej autorkami sú V. Bačová, G. Dudeková a T. Lengyelová, má názov *Identita a rod* a skúmajú sa v nej bližšie problémy rodových identít ako typov kolektívnych identít, problém identity z historickej perspektívy či sociálno-psychologické aspekty rodových (gender) identít. Druhá kapitola autorov S. Ondrejoviča a V. Krupu má názov *Identita a jazyk*. V nej sa skúmajú bližšie vzťahy medzi identitou, etnicitou a jazykom, jazykové podmienky utvárania slovenského etnika a národa, problémy etnických identít, majority a minority vo vzťahu k jazyku a iné. Tretia kapitola, ktorej autormi sú E. Kowalská, T. Podolínska, a P. Salner, venuje pozornosť konštrukciám, transformáciám a vývinu konfesijných identít z historického pohľadu, a to najmä u minoritných

skupín. Štvrtá kapitola monografie *Identita a národ* patrí podľa nášho názoru k ťažiskovým kapitolám publikácie. Sú do nej zaradené tri subkapitoly D. Kováča týkajúce sa formovania národných identít v stredoeurópskom priestore, konštrukcie a metamorfózy kolektívnych identít v 20. storočí, ale patrí sem aj analytická štúdia T. Pichlera *Národ národnosti, štát: O politike etnického entuziazmu v stredoeurópskom kontexte*. Autor v nej premýšľa okrem iného aj o význame „idey národnosti, o národnom cítení ako princípe, ktorý ovplyvňuje politickú transformáciu spoločnosti v obrodeneckom období“ (s. 261). Symbolickým aspektom národnej identity sa tu venujú A. Findor, G. Kiliánová a P. Macho. Piata kapitola autorov I. Kamenca, E. Krekovičovej, A. B. Manna, E. Mannovej, Š. Šutaja a J. Tancera *Identita a menšina* je venovaná najmä analýzám i dnes vysoko senzitívnej problematiky identity z pohľadov etnických minorít v historickom referenčnom rámci. Dynamický pohľad tematicky zachytáva premeny, vývin a transformácie identít, najmä nemeckej, maďarskej, rómskej a židovskej menšiny na Slovensku v sledovanom období a prináša rad nových, originálnych, doteraz len sporadicky spracovaných poznatkov.

Ako uvádzajú v uvedených súvislostiach zostavovateľky monografie, prvých päť kapitol publikácie sa zaoberá konkrétne vymedzenými „veľkými“ kolektívnymi identitami, pričom šiesta kapitola práce *Identita a konflikt* autorov R. Holeca, J. Podobu a M. Zavačkej má skôr prierezový charakter a autori v nej na príklade konkrétnych časopriestorových problémov skúmajú kolektívne identity v kritických medzných spoločenských situáciách, konfliktoch, ruptúrach alebo v časovom úseku krátko po nich nasledujúcom.

Na záver možno konštatovať, že istým ideovým a heuristickým svorníkom celej obsažnej monografie je téza vzájomného vzťahu medzi procesmi modernizácie spoločnosti vôbec, a slovenskej spoločnosti zvlášť, a procesmi konštitúcie, transformácie a upevňovania kolektívnych identít. Tento proces je chápaný ako obojsmerný, multilaterálny, dynamický a otvorený. Ako sme už uviedli, monografia *My a tí druhí* v modernej spoločnosti je zatiaľ skutočne najkomplexnejším a najvýznamnejším interdisciplinárnym dielom v našej odbornej spisbe, venovaným problematike kolektívnych identít a je tiež mimoriadne cenným príspevkom k poznávaniu náročnej a i dnes senzitívnej a aktuálnej problematiky.

Karol Kollár

PhDr. Karol Kollár, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
SR